

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ МАКЕДОНІЯ 1991 РОКУ

Кінець ХХ ст. характеризується масштабними внутрішньополітичними змінами усередині країн Балканського півострова. Одним з народів, що змагався за своє виокремлення був македонський. Розпад Югославії 1991 р. як багатонаціональної держави відбувався в декілька етапів та різнився за своїм характером і метою в кожній країні. Військові дії з Югославською народною армією (ЮНА) у Словенії були досить короткими й не спричинили значних економічних та людських жертв. У Боснії і Герцеговині та Хорватії вони були більше драматичними – кровопролитними військовими зіткненнями з загонами ЮНА. Лише вихід Македонії з Югославської федерації був цілком мирним, що і викликає особливу зацікавленість у проблематиці.

Метою статті є висвітлення головних причин та відмінностей проголошення незалежності Республіки Македонія у 1991 році.

Українська історіографія характеризується певним рівнем дослідження македонської незалежності 1991 року. Різні аспекти даної теми розглядали К. Вітман [1], М. Кріль [2], Г. Палій [3], Г. Січна [4], О. Усатенко [5], В. Яровий [6], а також низка македонських науковців – С. Георгієвський, С. Додевський [7].

Македонський національний рух виникає у другій половині ХІХ ст. як наслідок багатостолітньої відсутності власної держави. Першим державним утворенням македонців була недовговічна Крушевська республіка, яка виникла внаслідок Іллінденського повстання в Османській імперії в 1903 році. На початку ХХ ст. Королівство Сербія внаслідок Балканських війн 1912–1913 рр. отримало македонські землі і надало їм нову назву – Південна Сербія. Протягом 1918–1941 рр. македонці перебували у складі Королівства СХС – Югославії, де зазнавали етнічних утисків: змушені були називатись сербами, примусово змінювати прізвища на сербські. Під час Другої світової війни Македонія, яка входила тоді до Вардарської бановини (провінції) Югославії, була окупована Болгарією, тобто виступала на боці країн нацистського блоку. Після деокупації і завершення війни на Балканах у 1945 р. Македонія увійшла до складу федеративної Югославії як рівноправна республіка. На державному рівні були визнані македонська нація й мова, було проголошено Македонську православну церкву [3, 116–117].

Югославія, як союзне утворення різних націй та етносів, породжувало домінування одних та активний опір інших груп населення федерації. Міжетнічну напругу підбурював релігійний фактор – зіткнення ненависних одна до одної релігій – християнства та ісламу. Національно-релігійні проблеми не були результатом соціалістичного режиму в Югославії, їх коріння сягає задовго до його встановлення. Попри складнощі, режиму Йосипа Тіто, хоч на деякий час вдавалось стримувати національні суперечності в певних межах, а розподілом Югославії на республіки та краї задовольнити частину національних вимог югославських народів. Проте, такими заходами суперечності не було розв'язано, а лише посилювали відцентрові тенденції [1, 342].

До проголошення незалежності Македонія перебувала у складному геополітичному становищі. Сербія, Болгарія та Греція були налаштовані скептично щодо визнання нового сусіда. Болгарські праворадикальні кола не визнавали македонців як окрему націю, а македонську мову вважали діалектом болгарської. Позиції обурення Греції були з приводу назви держави «Македонія». Афіни вважали Македонію історичною частиною Греції, яка є колискою грецької цивілізації. Складне зовнішнє положення Македонії поглиблювалося внутрішньополітичними проблемами. На 1991 рік етнічний склад Македонії становив 64% титульного етносу – македонців, 25% албанців, які є найбільшою національною меншиною країни, 11% інших меншин. Албанське населення є потужною потужною, національно свідомою та політично активною меншиною. Стосунки між македонцями і албанцями завжди були напруженими. У свідомості македонців існує і нині недовіра, яка пояснюється

намаганням албанців розширити свій вплив у політичному житті та отримати привілеї за рахунок пригнічення прав македонців [1, 342–343].

В ході югославської кризи на початку 1990 р. в Македонії розпочинаються значні суспільно-політичні зміни. У перших багатопартійних виборах 20 березня 1990 р. взяли участь національні, ліві та албанські сили, але жодна з них не отримала більшості. До уряду увійшли представники «Внутрішньо- македонської революційної організації – Демократична партія македонської національної єдності», «Союз комуністів Македонії – Рух за свободу» та «Партія демократичного процвітання» [3, 116]. Ця організація проголосила свої цілі: утворення незалежної Македонії в кордонах 1912 р. і створення в ній правої демократичної держави.

17 січня 1991 р. Зібрання Македонії прийняло Декларацію про суверенітет, де зазначалось, що її громадяни висловили свою волю і віддали свій голос за створення Республіки Македонія як суверенної і самостійної держави Македонія аж до відділення. Одночасно висловлювалась надія на нові взаємовідносини з іншими югославськими суверенними державами [8, 107–108].

Албанське населення Македонії було достатньо згуртованою суспільно-національною громадою, яка створення «Великої Албанії» планувала за рахунок територій Албанії, Косова та Західної Македонії. Албанці відігравали значну роль на цьому етапі шляху здобуття македонської незалежності. Спочатку албанські політичні сили підтримали «Союз комуністів Македонії» на чолі з першим демократично обраним президентом Кіро Глігоровим у січні 1991 року. Але вже у квітні 1991 р. під час перепису населення Македонії албанські політичні сили виступили рішуче проти [3, 117; 6, 202].

На референдумі 8 вересня 1991 р. більшість населення Республіки – 68% проголосувало за незалежність Македонії. Голосування проводилось також в США, Канаді й Австралії, де мешкали значні національні діаспори. Албанські виборці частково бойкотували референдум щодо незалежності й організували власний. Політична і територіальна автономія, якої вимагала в такий спосіб від Македонії албанська етнічна меншість, мала стати першим кроком до відокремлення від Республіки Македонія [7, 143].

Процес оформлення македонської державності завершився 17 листопада 1991 р. прийняттям нової Конституції, яка визначила Республіку Македонія як суверенну, незалежну, демократичну державу. В ній зазначалось, що в Республіці Македонія забезпечується повна громадянська рівноправність і постійне існування македонського народу з албанцями, турками, влахами, циганами і іншими національностями Республіки Македонія для затвердження верховенства права, гарантій прав людини, забезпечення соціальної рівності, економічного добробуту та ін. [8, 111–145; 9].

Під час прийняття Конституції депутати «Албанської партії демократичного процвітання» наполягали, щоб албанська меншість була визнана «частиною македонської держави», а албанська мова, як і македонська – набула статусу офіційної мови республіки. У січні 1992 р. серед албанців був проведений таємний референдум, на якому 99 % голосуючих підтримали створення в Західній Македонії територіальної автономії албанців. Головною вимогою албанців була федералізація Македонії, яка б поклала кінець дискримінації албанців в державі свого проживання [5, 144].

Після визнання незалежності Республіки Македонії з боку Болгарії і подальшого іншими країнами світу, 21 лютого 1992 р. керівники Македонії і офіційного Белграду підписали договір про вивід військ ЮНА [2, 96] і в 1993 р. Республіка Македонія була прийнята в ООН як Колишня Югославська Республіка Македонія.

Отже, Македонія стала єдиною колишньою республікою, якій вдалось уникнути війни при розпаді Югославії. Складний шлях македонців до незалежності, який почався з другої половини XIX ст. знайшов своє відображення у внутрішніх та зовнішніх проблемах наприкінці XX століття. Тривалий процес міжнародного визнання та «албанське питання» негативно позначились на розвитку держави. При цьому становлення незалежної держави та легітимізація виходу Македонії з Югославії були здійснені не настільки швидко, у порівнянні з іншими республіками, але впевнено і послідовно, у відповідності з міжнародним правом.

Конституція 1991 р., якою завершився процес правового становлення Республіки Македонія визначила майбутній розвиток громадянської концепції держави, при цьому з національними особливостями македонців.

Список використаної літератури

1. Вітман К. М. Міжнаціональні взаємовідносини в Македонії (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.) / К. М. Вітман // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 51. – С. 342–349.
2. Кріль М. Македонія на зламі XX–XXI ст. / М. Кріль // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 63–68; Він же: Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.) / М. М. Кріль. – Київ, 2013. – 278 с.
3. Палій Г. Крах Югославії: від єдиної держави до національної фрагментації Західних Балкан / Г. Палій // Магістеріум. – 2002. – № 10. – С. 111–118.
4. Січна Г. В. Визнання республіки Македонія і позиція Греції в 1990-х роках / Г. В. Січна // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 248. – С. 121–125.
5. Усатенко О. Процес утвердження незалежності Республіки Македонія та політики сусідніх держав (1991- сер. 1990-х рр.) / О. Усатенко. // День науки історичного факультету: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, присвяченої 90-річчю Гетьманату Павла Скоропадського. КНУТШ, Історичний фак. Наукове т-во студентів та аспірантів. – 2008. – №1. – С. 144–146.
6. Яровий В. Дієвість албанського чинника напередодні та в період міжетнічного конфлікту 2001 р. в Республіці Македонія / В. Яровий // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Історія та археологія. – 2010. Вип. 18. – С. 199–207.
7. Георгиевски С. Документи за Република Македонија 1990–2005 / С. Георгиевски, С. Додевски. – Скопје, 2008. – 296 с. – (Правен Факултет „Јустинијан Први“).
8. Македония. Путь к самостоятельности: Документы / Сост. и отв. редактор. Ю. Гуськова. – М., 1997. – 528 с.
9. Конституция Республики Македония от 17 ноября 1991 года [Електронний ресурс]. – 1991. – Режим доступу: <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14768>

Науковий керівник: к.і.н., доцент Сухушина О. В.

Кузюк Д. Ю.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ПРОТИСТОЯННЯ ХРИСТІЯНСТВА ТА ЄРЕСІ В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У епоху середньовіччя, релігія займала центральне місце в усіх сферах життєдіяльності, культурі та навіть політиці. Її догмати розповсюджувались на всі галузі. Ніколи християнська релігія не була такою могутньою у цей час на теренах Європи. Тому не дивно, що церковний клір всіляко намагався не лише її утримати, а й зосередити в своїх руках ще більшу повноту влади. Можна простежити, що роль церковної інституції була двоякою. Адже, проповідуючи християнські чесноти та правильність життя, самі ж служителі припускалися найбільших гріхів та вели аморальне життя. Такі протиріччя не могли залишитися осторонь людей. Починали з'являтися опоненти католицького релігійного вчення та інституту папства, котрі отримали назву еретиків [1, 10-11].

У середньовіччі еретиками церковний клір проголошував всіх, хто не відповідав догматам католицизму або ж сприяв поширенню в народі різних видів вчення, відмінних від традиційно встановлених. Історія протистояння католицького ортодоксального вчення та єресі сягає свого початку ще з II ст. Однак саме в середньовіччі, розпочинаючи з XI ст., єресь стає поступово поширюватись по всій території Європи, набуваючи неабиякої масовості серед населення. Це в свою чергу призвело до значної частини відходу віруючих від католицизму. Стрімкому зростанню його розвитку сприяло й те, що еретичний рух не мав нав'язливого способу проповідування [2]. Причинами такого піднесення руху було декілька складових, а саме: невідповідна політика церковного кліру; підтримання церквою феодальних укладів суспільства; поширення зі Сходу до Європи ворожого вчення щодо католицизму; різна інтерпретація та розуміння релігійної догматики та ін. У суспільстві розпочинає назрівати масштабний рух.